

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

VĨ ĐỨC TRUNG

DẠY HỌC KỊCH BẢN VĂN HỌC “BẮC SƠN” Ở LỚP 9
THEO ĐẶC TRƯNG THỂ LOẠI

Chuyên ngành: LL & PP DH Văn - Tiếng Việt

Mã ngành: 60 14 01 11

LUẬN VĂN THẠC SĨ KHOA HỌC GIÁO DỤC

Người hướng dẫn khoa học: TS. Hoàng Hữu Bội

THÁI NGUYÊN - 2016

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu thực sự của cá nhân, được thể hiện dưới sự hướng dẫn khoa học của **TS. Hoàng Hữu Bội**.

Các số liệu và kết quả nghiên cứu được trình bày trong luận văn là trung thực và chưa từng công bố trong bất kỳ công trình nào khác. Các thông tin, số liệu trích dẫn trong luận văn đều đã được trích rõ nguồn gốc.

Tôi xin chịu trách nhiệm về nghiên cứu của mình.

Thái Nguyên, tháng năm 2016

Tác giả luận văn

Võ Đức Trung

XÁC NHẬN
CỦA TRƯỞNG KHOA CHUYÊN MÔN

XÁC NHẬN
CỦA CÁN BỘ HƯỚNG DẪN

LỜI CẢM ƠN

Với tất cả tấm lòng kính trọng và lòng biết ơn sâu sắc, tôi xin chân thành cảm ơn sự hướng dẫn khoa học, tận tình và độ lượng của Thầy giáo . TS.Hoàng Hữu Bội trong quá trình thực hiện luận văn này.

Tôi xin chân thành cảm ơn các Thầy giáo, Cô giáo khoa Ngữ văn trường Đại học Sư phạm Thái Nguyên. Và các Thầy giáo, Cô giáo trường Đại học Sư phạm Hà Nội, đã tận tình, tạo mọi điều kiện thuận lợi, hướng dẫn, giúp đỡ tôi trong suốt quá trình học tập và nghiên cứu đề tài này.

Tôi cũng xin gửi lời cảm ơn tới những người thân yêu, đã luôn bên tôi, động viên, giúp đỡ, khích lệ tôi trong những ngày học tập ở trường.

Thái Nguyên, tháng năm 2016

Tác giả luận văn

Võ Đức Trung

MỤC LỤC

Lời cam đoan	i
Lời cảm ơn.....	ii
Mục lục	iii
Danh mục từ viết tắt	iv
MỞ ĐẦU.....	1
Chương 1. CƠ SỞ LÝ LUẬN VÀ CƠ SỞ THỰC TIỄN CỦA ĐỀ TÀI.....	9
1.1. Cơ sở lý luận.....	9
1.1.1. Loại thể văn học trong văn học	9
1.1.2. Kịch bản văn học - đặc trưng về thể loại.....	11
1.1.3. Phương pháp dạy kịch bản văn học theo thể loại.....	18
1.2. Cơ sở thực tiễn.....	20
1.2.1. Văn bản kịch Bắc Sơn	20
1.2.2. Hiện trạng dạy và học kịch bản Bắc Sơn ở trường THCS	29
Chương 2. ĐỊNH HƯỚNG DẠY HỌC ĐOẠN TRÍCH VĂN HỌC BẮC SƠN	34
2.1. Giá trị nội dung và nghệ thuật của kịch bản văn học Bắc Sơn.....	34
2.1.1. Nhận định của các nhà nghiên cứu văn học về giá trị nội dung và nghệ thuật của kịch bản văn học Bắc Sơn.....	34
2.1.2. Nhận định của người làm luận văn về giá trị nội dung và giá trị nghệ thuật của kịch bản văn học Bắc Sơn.....	44
2.2. Những tài liệu hướng dẫn giảng dạy trích đoạn Bắc Sơn	55
2.2.1. Sách giáo viên.....	55
2.2.2. Sách tham khảo.....	57
2.3. Định hướng dạy học kịch bản Bắc Sơn do luận văn đề xuất	59
2.3.1. Trước giờ lên lớp.....	59
2.3.2. Tổ chức dạy đọc hiểu kịch bản văn học “Bắc Sơn” trong giờ học	61

2.3.3. Sau giờ học	66
2.4. Định hướng về nội dung dạy học	67
2.4.1. Đặc điểm của văn bản và mục tiêu bài học	68
2.4.2. Hướng tiếp cận văn bản và nội dung bài học	69
2.4.3. Phương pháp dạy học	71
Chương 3. THỰC NGHIỆM SƯ PHẠM.....	74
3.1. Thiết kế bài dạy	74
3.2. Tổ chức dạy thực nghiệm	82
3.2.1. Mục đích, ý nghĩa thực nghiệm.....	82
3.2.2. Đối tượng, địa bàn và thời gian thực nghiệm.....	83
3.2.3. Nội dung thực nghiệm	83
3.2.4. Đánh giá kết quả thực nghiệm.....	83
3.2.5. Kết luận chung về thực nghiệm.....	84
KẾT LUẬN.....	86
TÀI LIỆU THAM KHẢO.....	88
PHỤ LỤC	

DANH MỤC CÁC CHỮ VIẾT TẮT

STT	TỪ, NGỮ VIẾT TẮT	TỪ, NGỮ ĐẦY ĐỦ
1	GD-ĐT	Giáo dục - Đào tạo
2	GV	Giáo viên
3	HS	Học sinh
4	LLPT	Lập luận phân tích
5	PPDH	Phương pháp dạy học
6	SBT	Sách bài tập
7	SGK	Sách giáo khoa
8	SGV	Sách giáo viên
9	THCS	Trung học cơ sở

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

1.1. Lý do về lí thuyết

Trong quá trình đổi mới phương pháp dạy học tác phẩm văn chương theo đặc trưng thể loại đã có nhiều công trình bàn tới. Có thể kể đến một vài công trình nghiên cứu tiêu biểu như:

Cuốn “*Vấn đề giảng dạy tác phẩm văn học theo loại thể*” của các tác giả Trần Thanh Đạm, Huỳnh Lí, Hoàng Như Mai, Phan Sĩ Tấn và Đàm Gia Cẩn, (Nxb Giáo dục, Hà Nội, 1971). Cuốn sách góp phần làm rõ nhiều vấn đề trong mối quan hệ giữa loại thể và PPDH Văn. Các tác giả đi sâu vào ba thể loại: tự sự, trữ tình và kịch. Tác giả Trần Thanh Đạm khẳng định “*Nhà văn sáng tác theo loại thể thì người đọc cũng cảm thụ theo loại thể và người dạy cũng dạy theo loại thể*” [5].

Giảng dạy tác phẩm văn học theo loại thể chính là một phương diện lớn của việc giảng dạy tác phẩm văn học trong sự thống nhất giữa hình thức và nội dung, một sự giảng dạy đi đúng với quy luật và bản chất của văn học, đồng thời bảo đảm hiệu quả giáo dục cao nhất.

Cũng trong cuốn sách này, tác giả Huỳnh Lí có bài “*Kịch và giảng dạy kịch*”, đã đề cập đến nhiều vấn đề khi giảng dạy kịch “*Chúng ta không giảng dạy kịch với tính cách là một loại hình nghệ thuật mà chỉ giảng dạy kịch bản về phương diện văn học*” [dẫn theo 5].

Tác giả Nguyễn Viết Chử trong cuốn “*Phương pháp dạy học tác phẩm văn chương theo loại thể*” (Nxb Đại học quốc gia Hà Nội, 2001) cũng khẳng định “*Việc xác định loại thể là vấn đề mấu chốt trong quá trình phát triển khoa học phương pháp dạy học tác phẩm văn chương*” [4].

Trong bài “*Một số vấn đề đọc - hiểu văn bản kịch* (trích trong *Đọc hiểu văn bản Ngữ văn 8* - Nxb Giáo dục, 2009), tác giả Nguyễn Trọng Hoàn đã nói

đến khái niệm kịch, những đặc trưng của kịch và khẳng định “*Đọc - hiểu văn bản kịch cần chú trọng nhiều phương diện thuộc về đặc trưng của thể loại này: từ loại hình nhân vật, bối cảnh trang trí sân khấu, các hướng dẫn trực tiếp về cử chỉ, hành động, các lớp nghĩa của lời thoại, các yếu tố phụ họa, các yếu tố có tính ước lệ, ... Tiếp nhận văn bản kịch bản văn học hết sức yêu tiên tính kịch*” [14, tr. 9].

Nhưng vận dụng lí thuyết trên vào việc dạy học các tác phẩm văn học cụ thể thì còn là một vấn đề đang được nhiều người quan tâm. Bởi vậy, chúng tôi chọn đề tài “*Dạy và học kịch bản Bắc Sơn ở lớp 9 theo đặc trưng thể loại*”, với mong muốn đóng góp thêm một điều gì đó vào phương pháp dạy học tác phẩm văn chương theo đặc trưng thể loại.

1.2. Lí do về thực tiễn

Từ khi vở kịch “Bắc Sơn” của Nguyễn Huy Tưởng được đưa vào chương trình sách giáo khoa môn Ngữ văn ở bậc THCS đã có những tài liệu hướng dẫn dạy học văn bản được trích vào sách giáo khoa, nhưng trong thực tiễn dạy học ở trường phổ thông trung học, giáo viên và học sinh vẫn gặp không ít khó khăn khi thực thi đổi mới phương pháp dạy học. Bởi vậy chúng tôi chọn đề tài này với mong muốn đề xuất một phương án dạy học để khắc phục những khó khăn đó, hướng tới một giờ học có hiệu quả.

Sinh năm 1912, mất năm 1940, tính cho đến nay Nguyễn Huy Tưởng đã đi xa 55 năm, nhưng những vấn đề của ông, về con người và tác phẩm của ông thì vẫn còn đó. Văn xuôi và kịch, chất văn trong kịch và chất kịch trong văn. Các giá trị lịch sử và thời sự, các vấn đề về đấu tranh giai cấp và cách mạng, các vấn đề tri thức và văn hóa dân tộc, dường như vẫn còn là những vấn đề đê ngỏ.

Nói đến Nguyễn Huy Tưởng trong hai thập niên sáng tạo của ông phải tính đến kịch *Bắc Sơn*. *Bắc Sơn* đã cảnh tỉnh cho những người còn nghi ngờ kịch cách mạng và xứng đáng là vở kịch cách mạng thành công nhất từ trước

đến nay. Kịch *Bắc Sơn* đã phản ánh sâu sắc cuộc khởi nghĩa vô cùng anh dũng của nhân dân Bắc Sơn chống lại chế độ thống trị Nhật- Pháp sau những năm dài chịu đựng cuộc đời tăm tối khổ đau.

2. Lịch sử vấn đề

Kịch bản văn học “*Bắc Sơn*” của tác giả Nguyễn Huy Tưởng là tác phẩm mới được đưa vào chương trình sách giáo khoa Ngữ văn bậc THCS từ năm học 2002 - 2003. Tác phẩm đã được nhiều nhà nghiên cứu văn học bàn tới và cũng đã có nhiều nhà sư phạm đề xuất phương pháp dạy học trích đoạn trong sách giáo khoa.

2.1. Những ý kiến đánh giá về kịch bản văn học *Bắc Sơn* của các nhà nghiên cứu văn học

- Cuốn “*Nguyễn Huy Tưởng về tác gia và tác phẩm*” (Nxb Giáo dục, 1999), có một số bài viết nhận xét về kịch bản văn học *Bắc Sơn*:

+ Trong bài “*Kịch Nguyễn Huy Tưởng*”, tác giả Hà Minh Đức nhận xét: “*Kịch Bắc Sơn* đã phản ánh sâu sắc cuộc khởi nghĩa vô cùng anh dũng của quân dân Bắc Sơn chống lại chế độ thống trị Nhật - Pháp sau những năm dài chịu đựng cuộc đời tăm tối đau khổ. Qua năm màn kịch, Nguyễn Huy Tưởng đã thể hiện được những ngày vui tươi sôi nổi trong không khí cách mạng khi quân dân ta chiếm được Vũ Lăng. Cuộc đời đổi mới, quần chúng náo nức, hò hời trong ngày hội lớn, nhưng rồi giặc trở lại khủng bố, người bị giết, người bị bắt, người trốn chạy lang thang trong rừng. Nhưng tinh thần Bắc Sơn vẫn bất diệt, phong trào lại nhen lên, bùng cháy lên trong một cuộc chiến đấu mới”. [26, tr. 379]

+ Ở bài “*Tìm hiểu kịch Nguyễn Huy Tưởng*” tác giả Nguyễn Văn Thành nhận xét: “*Bắc Sơn*, bông hoa đầu rực rỡ của nền kịch nói cách mạng đã ra đời ngay ở buổi bình minh đầy phấn hứng và có phần簸 ngỡ choáng ngợp ấy của nước Việt Nam vừa mới bước vào kỷ nguyên độc lập. Cái mở

đầu bao giờ cũng mang chứa trong nó sự non nớt vụng về, nhưng thật bất ngờ, *Bắc Sơn* hiện ra, tức khắc được coi là một thành công đột xuất, ghi dấu sự trưởng thành của Nguyễn Huy Tưởng về cả phương diện ý thức tư tưởng lẫn trình độ nghệ thuật”. [26, tr.389]

+ Trong bài “*Bắc Sơn*” của hai tác giả Hà Minh Đức và Phan Cự Đệ có nhận xét “Trong lúc phong trào kịch cách mạng còn bế tắc, lúng túng thì kịch *Bắc Sơn* của Nguyễn Huy Tưởng ra đời đã gây nên một tiếng vang lớn. Kịch đã được diễn ở Hà Nội, Huế, Thanh Hóa, Nghệ An... và được công chúng hoan nghênh nhiệt liệt. *Bắc Sơn* đã đánh dấu một bước ngoặt trong phong trào kịch cách mạng. Mặc dầu còn có những chệch lệch này mặt khác, nhưng nói chung các báo chí đều ca ngợi *Bắc Sơn* [26, tr. 483]. Báo *Kiến thiết* số ra ngày 14-4-1946 cho rằng “*Bắc Sơn* đã đào huyệt cho một thời gian của những kịch tuyên truyền hạng ba xu. *Bắc Sơn* mở ra một nền kịch mới”. Và Nguyễn Huy Tưởng “đã cứu được cả một mùa kịch vừa qua”, “đã cho chúng ta một tin tưởng ở tương lai kịch nước nhà” (*Đông minh* số 7-4-1946). *Bắc Sơn* đã “cảnh tỉnh cho những ai còn nghi ngờ kịch cách mạng” và xứng đáng là “vở kịch cách mạng thành công nhất từ trước tới nay” (*Vĩ nước* số 5-4-1946).”

- Trong cuốn “*Nguyễn Huy Tưởng khát vọng một đời văn*” (Nxb Văn hóa thông tin, 2005), có một số bài viết nhận xét về kịch bản văn học *Bắc Sơn*:

+ Bài “*Các báo phê bình kịch Bắc Sơn*”: Báo *Kiến thiết* số 8, 14-4-1946 có viết: “*Bắc Sơn* không lấy đề từ ở những cuộc sống cá nhân chật hẹp và phù phiếm. Mà cũng không lấy ở cái quá vắng xã hội và hoang đường. Tác giả nó có tham vọng diễn tả lại một đoạn tranh đấu đau đớn và dững cảm nhất trong cuộc cách mạng giải phóng mà ta đã sống rờn rã năm năm trời nay. Những nhân vật mang vào trong kịch là những người dân tầm thường, hiền lành, chất phác, sống ở một địa phương heo lánh miền rừng núi, mà cách mạng đã gọi đứng dậy... Vai chính không là ai cả; mà chính là dân chúng *Bắc Sơn*, biểu hiện ra ở một vài nhân vật tiêu biểu... Câu chuyện của kịch cũng vậy. Đây là